

GLASNYT

Udgivet af Glashistorisk Selskab Aalborg * 1976

Nummer 62.

november 2014

28 årgang

Indhold.

Side. 3-7 ”Cylinderformige med udbøjet Rand” artikel v./Torben Errboe.

Side. 8-12 Referat fra fælles mødet i Århus.lørdag den 22. marts 2014

Side. 13 Efter aftale med Søren Seebach var vi 10 nordjyske medlemmer, der havde den store fornøjelse/glæde af at se hans imponerende glassamling efter besøget på Moesgaard

Side. 14-20 Slibeværksteder på de nordjyske glasværker artikel v./ Jørgen F.R.

Side. 21-24 Glæden ved at samle glas. Udstilling af glas på Frederikshavn bib.

Side. 25-28 Referat fra mødet 22.10.14 Erik Brix Petersen. fra Holmegaard

GLASNYTs redaktion adresse:
Glashistorisk Selskab Aalborg*1976
Postboks 543, 9100 Aalborg.

Ansvarlig redaktion:

Mail : **gsaa1976@gmail.com**

Poul Schjelder - TLF. 98 38 12 26

Erling Vadgaard - TLF. 86 41 91 94

Bente Hansen - TLF. 98 38 33 54

Torben Kronow - TLF. 24 25 07 98

Besøg hjemmesiden: www.gsaa1976.dk

Layout & tryk: **Schjelder** / KONICA MINOLTA digital kopiprinter

.....

KONICA MINOLTA

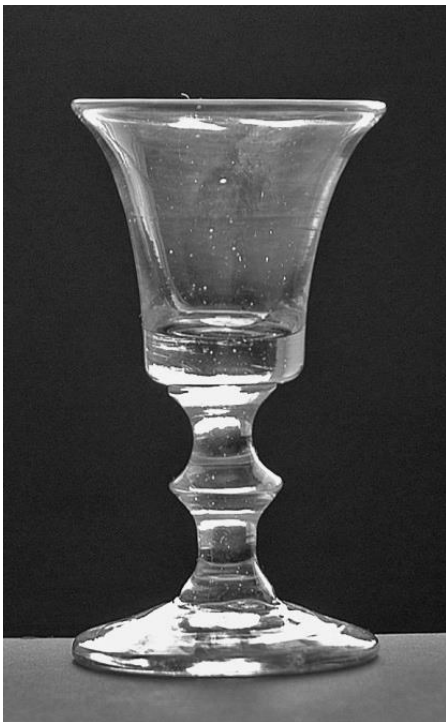
Konica Minolta Business Solutions Denmark a/s
Gøteborgvej 1, 9200 Aalborg SV
Tlf. : 72 21 21 21 FAX : 72 21 27 02

”Cylinderformige med udbøjet Rand”

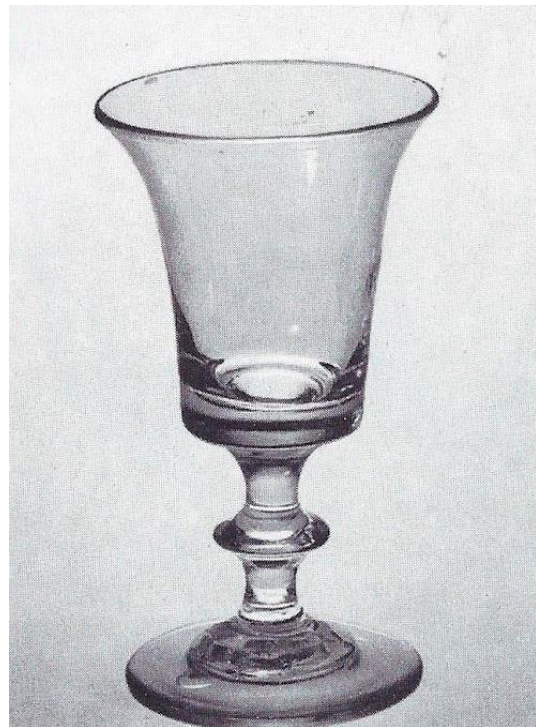
Torben Errboe

I dette lille indlæg vil jeg forsøge at belyse nogle overvejelser, som jeg i årevis har haft med hensyn til placeringen af en bestemt type drikkeglas. Måske er denne problemstilling overhovedet ikke et problem, men tværtimod indlysende for nogle samlere. I så fald håber jeg, at de vil bære over med mig og bringe deres viden videre til undertegnede. Under alle omstændigheder er indlægget nok mere nørdet end normalt, så nu er læserne af Glasnyt altså hermed advaret.

Når man fra tid til anden går og betragter sin samling af glas, bliver man heldigvis godt tilpas ved gode og rimeligt veldokumenterede glas, men også undrende og irriteret over andre, som er vanskeligere at få indpasset i glashistorien.

*Fig. 1. Snapse-/likørglas,
mørk sats. H. 10.2 cm*

*Fig.2. Vinglas, Dansk Glas 2.udg.,
1974, fig. 50. H 12.6 cm*

Et af disse glas fra min samling, et lille cylindrisk snapseglas med udsvajet kant på kummen, har jeg i lang tid ikke rigtigt kunne placere (fig.1). Det er et glas, vi ikke ser så ofte, så jeg har modvilligt slået mig til tåls med, at det nok slet ikke er dansk. Det er efterhånden ikke så få gange, jeg har gennemladet Dansk Glas uden at kunne genkende netop mit glas. Der vises dog nogle af typen Webster, som er blevet sådan benævnt efter kataloget fra Val St. Lambert fra 1855, men de er alle slebne og har

andre stilke. Også i kat.1853 fra Holmegaard kunne nogle af tegningerne godt ligne, men - betragtet lidt overfladisk - ikke tilstrækkeligt overbevisende.

Men så en dag for nyligt opdagede jeg rent tilfældigt et tilsvarende glas som var med i begge de to første udgaver af DG fra 1963 og 1974. Ikke i snapsestørrelsen ganske vist, men et 12.6 cm højt vinglas tilhørende Aalborg historiske Museum (fig. 2). Det var overraskende, så jeg tog straks til Aalborg, blot for at konstatere, at museet ikke længere var besiddelse af dette glas. Det havde ellers været noget så belejligt at få nogle gode relevante oplysninger, bl.a. om proveniens.

Det rejser selvfølgelig nogle spørgsmål. Hvorfor var glasset med i de første udgaver, men ikke i de to nyeste? Har forfatterne alligevel været i tvivl om herkomsten? Måske har man ment, at det slet ikke var dansk? Netop ved udgivelsen af 3. udgave af DG i 1979 skete der en ret omfattende revidering af materialet, 60 fotos gled ud, og ca. 85 nye kom til. Man har altså af grunde, vi kun kan gisne om, valgt at fjerne dette foto af det glatte cylinderformede glas med den udbøjede rand.

Det har tydeligvis bevirket, at der blandt os samlere er usikkerhed om placeringen af netop dette smukke cylinderformede glas. Når et glas først har været vist i DG og derefter senere trækkes tilbage, begynder glasinteresserede naturligvis at tvivle på herkomsten.

Heerings samling.

Men det fik mig så til nøjere at gennemgå forskelligt materiale, blandt andet fra Heerings samling på Anneberg. Jeg vidste, at der var nogle glas, der lignede, men havde ikke undersøgt dem nærmere. I stedet for at afvente til sæsonen startede senere på året, besluttede jeg at se alle mine gamle billeder igennem fra Anneberg for om muligt at blive lidt klogere.

*Fig 3.
Tre cylinderformede
glas med udbøjet rand/
kant. I Heerings samling
vurderet som Conrads-
minde/ Mylenberg.
De to t.v.beskrevet som
"uren sats", glasset t.h.
som "grønlig".*

*Højde henh. 11.5, 9.5 og
11.5 cm.*

Det viste sig, at samlingen rummer i alt fire af disse cylindriske glas, som alle har stor lighed med mit eget. Ét er placeret under Holmegaard, tre er anbragt i de fælles monterer med glas fra Conradsminde/Mylenberg (fig. 3). Jeg har ikke kendskab til proveniensen eller andre forhold, der kan ligge til grund for denne placering. Umiddelbart er der stor lighed mellem de tre jyske glas og glasset placeret under Holmegaard.

Jeg blev først for nylig opmærksom på, at Irene Kristensen i samarbejde med Bent Wolstrup har renskrevet alle registreringskortene fra Heerings samling på Anneberg. Og kortet på det glas, som er anbragt i en Holmegaard montre fortæller, at det er bestemt som Webster, kat.1853, s. 2, maderaglas no.5. Hvad de tre jyske angår, bliver man ikke meget klogere, de to beskrives som "uren sats" og det tredje som "grønlig".

I **Prisfortegnelsen** i kat.1853 beskrives maderaglas no. 5 som "cylinderformige med udbøjet Rand". Også Conradsminde og Mylenberg nævner i deres kataloger glas med "udbøiet Kant". Vi har ikke noget sikkert billede af, hvordan de nordjyske reelt har set ud, men vi må antage, at de har lignet den tilsvarende produktion fra Holmegaard. Uden at have haft glassene fra Anneberg i hånden, virker det umiddelbart vanskeligt at placere de enkelte glas til et bestemt glasværk.

Fig 4. T.v.:det cylinderformede glas med udbøjet rand fra Heerings samling, placeret under Holmegaard. T.h.: et klokkeformet, facetslebent glas. Svarer helt til fig. 66 i Dansk Glas, 4. udgave. Begge glas er blevet typebetegnet maderaglas no. 5. Glasset i DG er dog et tilsvarende vinglas. Til sammenligning ses i midten tegningerne af maderaglas no. 5 og viinglas no. 5

Er der tvivl om maderaglas no. 5?

Det var naturligvis rart at få bekræftet, at folkene bag Heerings samling mener at have identificeret glasset i Holmegaards montre som maderaglas no. 5. Men det åbner samtidig op for en anden diskussion.

På fig. 66 t.v. i Dansk Glas 4. udg. fra 1996 er nemlig afbilledet en noget anden type drikkeglas, der pudsigt nok også har fået typebetegnelsen maderaglas no. 5. Det drejer sig om et klokkeformet, facetslebet stilkglas med karakteristisk stor mollex (fig. 4). Hvordan griber vi nu det her an? Umiddelbart virker de to glas så forskellige, at de ikke begge kan være maderaglas no. 5

Vi må vende tilbage til **Tegningerne** for at sammenligne tegningen af maderaglas no. 5 med disse to uens glas, der altså af forskellige af vore kendteste glasfolk vurderes til at stamme fra samme tegning. Tegningerne midt på fig. 4 ligner ikke fuldstændigt nogen af de to glas, men som jeg ser det, dog mest det cylinderformede til venstre. Vender vi tilbage til **Prisfortegnelsen** var betegnelsen for maderaglas no. 5 som nævnt ”cylinderf. m. udbøjet Rand”. Og den beskrivelse passer ikke på glasset til højre, som i min optik er klart klokkeformet, en term, som Holmegaard dog ikke anvender. Den markante mollex på dette glas kan heller ikke genfindes på tegningen.

Hvad nåede vi frem til?

Indlægget kunne sådan set slutte her. Jeg mener at have fået bekræftet, at den cylinderformede type sagtens kan være dansk og sandsynligvis er maderaglas no. 5 fra Holmegaard. Og det var jo stort set, hvad jeg havde håbet på.

Men tilbage står så, hvorfor DG også benævner det klokkeformede glas t.h. på fig. 4 som maderaglas no. 5. Hvorfor nu det? Der er et eller andet, der ikke stemmer. Jeg mener, at have fundet en mulig forklaring på det.

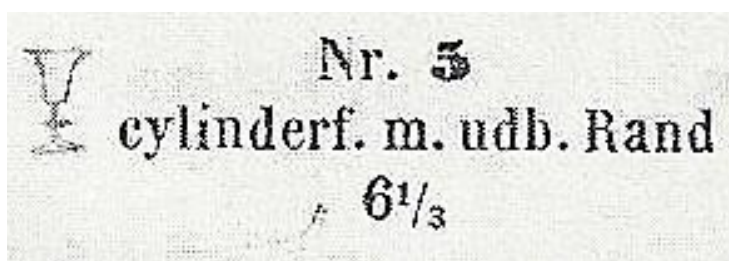

Fig. 5. Snapsglas no. 5, Prisfortegnelsen.

Betegnelsen i **Prisfortegnelsen** ”cylinderf. m. udbøjet Rand” forekommer ud over ved maderaglasset og viinglas no. 5 også ved snapsglas no. 5. De to første er blevet nævnt. Vi vender os nu mod snapseglasset og skal prøve at betragte den lille blyantstegning nærmere, som sandsynligvis en hyttemester har udført foran teksten

ved no. 5 (fig. 5). Selv om man naturligvis skal tage en sådan skitse med et vist forbehold, må vi indrømme, at skitsen ret tydeligt viser et glas, der er ”cylinderf. m. udb. Rand”. Her er altså i selve **Prisfortegnelsen** fin overensstemmelse mellem den lille skitse og tilhørende tekst. Så langt, så godt...

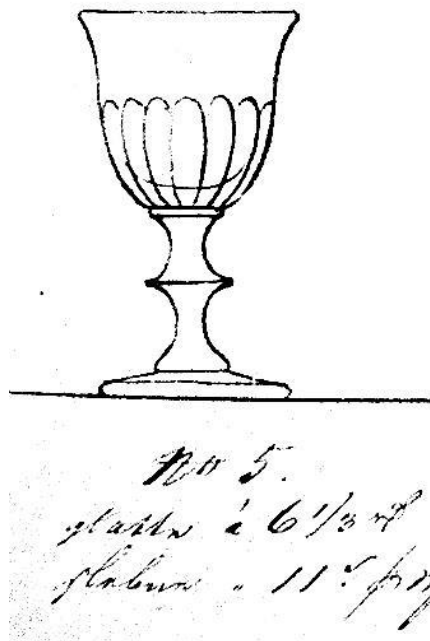

Fig. 6. Snapsglas no.5
Tegningerne

Men går vi så tilbage til **Tegningerne**, denne gang til snapseglassene på pag. 1 (fig. 6), er det noget overraskende *ikke* et cylinderformet glas, der er tegnet som no. 5, men netop den selvsamme klokkeformede, facetslebne type, der er nævnt flere gange i dette indlæg - dog uden den store mollex (se fig. 4. t.h.).

Konkluderende må man - altså som jeg ser det - konstatere, at snapsglas no. 5 ikke er det samme glas beskrevet i **Prisfortegnelsen** og vist i **Tegningerne**. Mig bekendt har desværre ingen set det lille klokkeformede snapsglas fra **Tegningerne** her til venstre. Det findes ikke i Glashistorisk Museum, Heerings samling eller hos flere samlere, jeg har spurgt. Men forhåbentlig findes det eller andet sted.

Opsummering

Jeg vil prøve at få samlet observationerne lidt og få en tiltrængt opsummering af tingene. Jeg må understrege, at disse synspunkter helt står for min egen regning:

- Det *cylinderformede* glas på fig. 4 viser med stor sandsynlighed typen maderaglas no. 5 fra Holmegaard, som beskrevet af Bent Wolstrup i Heerings samling.
- Det *klokkeformede* glas på fig. 4 og DG fig. 66 kan ikke være maderaglas no. 5. Ligheden med snapsglas no. 5 har måske forårsaget, hvad jeg ser som en sandsynlig fejl i DG. I **Tegningerne** findes dette glas tilsyneladende kun som snaps.
- Der er ikke overensstemmelse mellem **Prisfortegnelsen** og **Tegningerne**, hvad angår snapsglas no. 5.

(For overskuelighedens skyld har jeg markeret det hyppige skift mellem Prisfortegnelsen og Tegningerne ved at fremhæve disse to ord).

Foto: Steen Breddal

Referat fra **FÆLLES MØDE** i Århus
for Fynske Glasvenner og
Glashistorisk Selskab Aalborg*1976
lørdag den 22. marts 2014

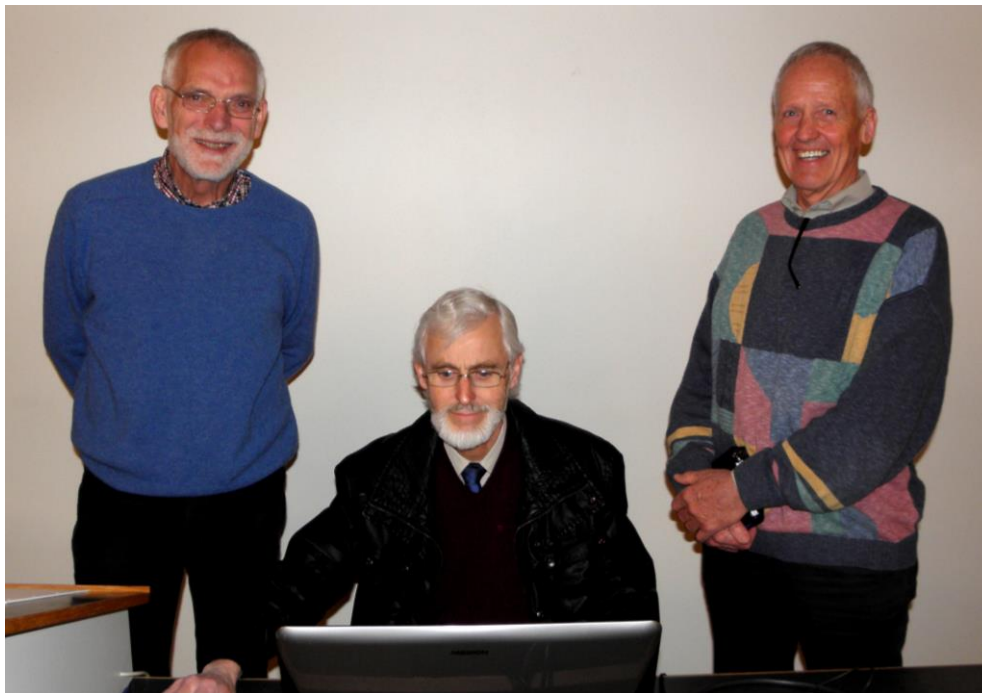
Mødet afholdes på:

Moesgård Museum, Moesgård Allé 20, 8270 Højbjerg.

I år mødes vi i Moesgaards foredragssal, som ligger i den nordlige(venstre) sidefløj bygget i røde mursten, i den ende som er nærmest den hvide hovedbygning. Vi skal op ad en murstenstrappe og ind gennem en dobbeltdør. Det er lokalet lige inden for døren til højre. I år byder mødet først på en præsentation af det digitale bibliotek for Dansk Glashistorie, senere

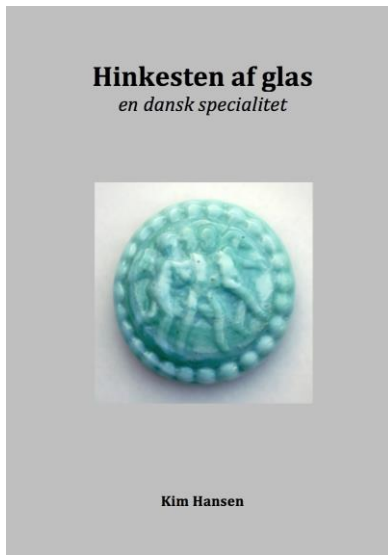
skal vi høre om en glassamlers passion og oplevelser med glasset. Dagen slutter traditionelt med loppemarked og diskussion over medbragt glas.

Folkene bag det nye digitale bibliotek for Dansk Glashistorie ”glasbib.dk”
Tv. Lektor, Jan Kock ved Institut for Kultur og Samfund - Middelalder- og
Renaissancearkæologi.

Midt for. Formand Glashistorisk Selskab Aalborg*1976, Poul Schjelder

Th. Formand Fynske Glasvenner, Anders Tybjerg Jørgensen.

Kim Hansen, aktuel med sin nyudgivne bog om hinkesten, har ladet sig overtale til at komme og fortælle om samt vise os eksempler på sine interessante hinkesten. De som tidligere har hørt Kim ved, at han er en meget levende fortæller, til mødet i Århus har han lovet at tage lidt nye ting op i forhold til tidligere arrangementer.

Referat fra **FÆLLESMØDET 22.marts MOESGAARD MUSEUM.**
FYNSKE GLASVENNER og GLASHISTORISK SELSKAB AALBORG *1976

Moesgaard smukke nye museumsbygning lå badet i den lidt skarpe forårssol, da glasinteresserede fra Fyn og Jylland og enkelte fra Sjælland mødte op – ikke for at se det nye museum – men for at *få ny viden om og øget interesse for glas.*

Dagen havde to hovedpunkter. Præsentation af Det Digitale Bibliotek for Dansk Glashistorie samt Kim Hansens fortælling om at samle på hinkesten.

Poul indledte med at gennemgå dagens program og omtalte kort adgangen til det digitale bibliotek, der *ikke alene er oprettet for selskabernes egne medlemmer, men også for alle glasinteresserede*, der er velkomne til at bruge det store arkivmateriale, der her er placeret på **et** – lettilgængelig sted.

Anders Tybjerg Jørgensen fortalte om (det store!) arbejdet med at finde, scanne og udvælge materiale til biblioteket, der løbende tilføres nye arkivalier/fotos og gav samtidig eksempler på, hvorledes eks. prisbøgerne kunne anvendes. Desuden fremhævede han de mange muligheder for at gøre nye opdagelser samt sammenligne forskellige arkivers oplysninger.

Jan Kock gav interessant indblik i de svære kår arkivmateriale ”lever” under. Det er yderst sjældent at hele arkiver er bevaret. Brand og vandskader har minimeret materialet. Ved opkøb og sammenlægning af glasværker gik andre arkivalier til. Et eksempel herpå er Conradinde glasværk, hvor de meget få bevarede oplysninger oven i købet er placeret i såvel Landsarkiv som privat ejerarkiv. Bedst bevaret er arkivet fra Fyns glasværk, der sammen med Holmegaards er tilgængeligt på Erhvervsarkivet i Aarhus.

Kim Hansen, der netop har udgivet en bog om hinkesten gav en veloplagt og underholdende gennemgang af de mange typer hinkesten af materialet glas. Tilhørerne fik mulighed for at have såvel mere almindelige som sjældne danske eksemplarer i hånden. Særlig interessant var Kims gennemgang af hinkeriets historie. Fra romerske træningsaktiviteter til børneleg i forrige århundrede. Et spændende samlerområde, der kan studeres nærmere på Kims hjemmeside.

Ved frokosten og under det påfølgende loppemarked var der rig mulighed for at udveksle sidste glasnyt og hilse på gamle venner samt få nye med samme interesse. Selvom sjældenhederne var blevet hjemme i skabene blev der dog byttet og handlet ivrigt, således at samlingen derhjemme kun fornyes.

Va.

FOTO: E.V.

Efter aftale med Søren Seebach var vi 10 nordjyske medlemmer, der havde den store fornøjelse/glæde af at se hans imponerende glassamling efter besøget på Moesgaard.

Vi startede med et lille besøg af 3 kvarters varighed i Brugtvareterminalen, men ingen gjorde vist det helt store kup denne dag, men flere fandt dog lidt af interesse.

Efter at have kørt noget rundt for at finde parkeringspladser nær Musikkens Hus endte vi alle med at have fået en plads, hvorefter vi i samlet flok begav os til Søren's lokaler. Her gav samleren os en spændende og medlevende gennemgang af hans samling. Vi startede på hans "lager", der indeholder en masse skønne glastyper – heraf mange sjældne - sorteret efter alder og glasdesigner – startende med Jakob Bang fra slutningen af 20-erne. Søren undskyldte "rodet", da der stod nyindkøbte glas på en lang gulvplanke på gulvet, men disse ventede blot på at blive fotograferet af Peter Harder, hvorefter genstandene skulle sættes endeligt på plads på de rette reolhylder.

Den næste gennemgang foregik så i Søren's overvældende "museumslokale" – hvor alle de store og unikke glasgenstande står i flot belysning. Søren fortsatte her med en gennemgang af de forskellige genstande og fortalte beredvilligt om, hvordan hans handler med Holmegaard var kommet i hus efter megen møje og besvær – og tilsvarende mange besøg – og også om mange af auktionsindkøbene.

Efter et næsten 3 timers langt besøg takkede vi af - mætte af de mange indtryk - og samtidig taknemmelige over Søren's imødekommenhed. Som et medlem sagde, da vi forlod Søren: Hvor var det synd for de andre, at de ikke tog med !!

Endnu en gang tak til Søren Seebach for nogle pragtfulde timer.

Bente Hansen

Slibeværksteder på de nordjyske glasværker.

Nogle toldindberetninger fra *Glasværket i Aalborg* til *Aalborg Toldsted*, som blev publiceret for en bredere glasinteresseret kreds i 2001 (1), har i deres ordlyd skabt uklarhed om, hvornår man på glasværket i Aalborg startede en hvidtglasproduktion, som omfattede det, vi i dag forstår ved en hvidtglasproduktion, nemlig en produktion af drikkeglas, karafler og andre serviceglas, og samtidig sat fokus på, hvornår man egentlig startede en produktion af slebne glasvarer på Aalborg Glasværk, da der nævnes slibere allerede fra 1857 i disse toldindberetninger.

Da disse toldindberetninger kan tolkes at være i strid med vores hidtidige viden på området, er det relevant at trække nogle fakta fra andet kildemateriale frem i lyset for at uddybe denne problematik og desuden supplere med enkelte teorier, for at skabe en helhed og dermed medvirke til at fokusere på at øge vores viden på dette område.

Toldindberetningers betydning.

I toldindberetningerne står der, at værket har produceret "Hvidtglas" i 1858 og 1859, hvilket normalt vil betyde, at man har produceret hvidt dvs. klart glas, men hvis man tolker ordet hvidtglas i dets anden betydning - i forbindelse med produktion, så kan ordet "Hvidtglas" betyde noget helt andet, nemlig at *Aalborg Glasværk* har haft en hvidtglasproduktion - dvs. en produktion af drikkeglas, karafler og andre serviceglas, hvilket er nogle år tidligere, end man hidtil har vidst - dvs. fra 1858 og ikke 1866, som man ellers hidtil har skrevet i glaslitteraturen (2).

Det er dog påvist i en artikel i 2011(3), at der med ordet "Hvidtglas" i disse indberetninger må menes hvide dvs. klare flasker, sylteglas og pingel (medicinglas) samt måske teknisk glas, men ikke drikkeglas, karafler og andre serviceglas.

Glasslibere.

Bemærkes skal det, at der i disse toldindberetninger, som rækker over årene 1854-1877, udover glasmagere og andet nødvendigt personale, materialeforbrug, produktionsstørrelse og -værdi, også nævnes slibere nogle år: *i året 1857 2 glasslibere, i 1858 1 glassliber og i 1866 2 glasslibere, der nævnes ingen glasslibere i perioden 1859 - 1865.*

Da der i disse toldindberetninger nævnes glasslibere et år (1857), hvor der ikke tidligere er nævnt eller nævnes en produktion af hvidtglas, så er der tilsyneladende ingen umiddelbar forbindelse mellem de to faktorer: glasslibere og hvidtglas, og de skal derfor i analyseres hver for sig, hvilket, som før er nævnt, tidligere er sket med benævnelsen/faktoren: "Hvidtglas" (4).

I toldindberetningerne nævnes der glasslibere nogle år (1857,1858 og 1866), men glasslibere var der ikke brug for, hvis det drejer sig om en produktion af hvide, farveløse flasker, så hvordan hænger det mon sammen?

Mht. de 2 glasslibere, der nævnes i 1866, så er hvidtglasovnen og dermed hvidtglasproduktionen opstartet det år, hvilket jo indbefatter drikkeglas, karafler mm, så det er der en naturlig forklaring på. Det er mere problematisk med de glasslibere, der nævnes i 1857 og 1858, måske var de beskæftiget med slibning af pingel og teknisk glas, men hvorfor er der så ikke nævnt en produktion af hvidtglas i 1857, hvor der var ansat 2 glasslibere? og hvorfor nævnes der ingen glasslibere i tidsrummet 1859-1865, hvor der nævnes en produktion af hvidtglas (bortset fra året 1864)?

Produktionsstedet.

Her må man foretage en vurdering. Er der en sammenhæng mellem glasslibere og produktionen af hvidtglas. Nej, i hvert fald ikke alle år. Efter min mening kan der være 3 muligheder, hvor glasslibernes slibefærdigheder finder anvendelse:

- *En ekstern produktion (glasset produceret på Conradsminde og efter april 1857 på Mylenberg og transporteret til Aalborg, som havde det fælles glasoplag).*
- *En intern produktion (glasset produceret på Aalborg Glasværk).*
- *Både en intern og ekstern produktion.*

Jeg har størst tiltro til den første mulighed mht. de glasslibere, der nævnes i 1857 og 1858, men inden vi går videre med baggrunden for den antagelse, vil det være relevant at nævne nogle historiske kendsgerninger fra glaslitteraturen.

I 1854 indgår de to forpagtere af Conradsminde og Glasværket i Aalborg en kontrakt med hinanden om arbejdsfordeling og overskuds-/underskudsdeling. Heinrich Kissmeyer skulle varetage driften af Conradsminde og have tilsyn med hytter og potter på begge glasværker. Jürgen Mathias Rathmann skulle stå for driften af Glasværket i Aalborg, for revision af Conradsmindes regnskab og for begge glasværkers økonomi samt varetage salget af begge værkers varer, som havde fælles oplag i Aalborg og desuden stå for indkøb af råmaterialer til begge værker (5).

Fakta om glassliberne.

Tilsyneladende har forpagterne af de 2 glasværker, Aalborg og Conradsminde oprettet et glassliberi i Aalborg i 1850erne - i tiden efter at *Glasværket i Aalborg* stod færdig og i driftssat, hvilket var en klog disposition, så man på den måde undgik spild af dyre slebne varer under transport fra Conradsminde og senere Mylenberg til oplaget i Aalborg. Denne antagelse bygger på følgende:

- Iflg. *Til- og Afgangslisterne* for Ravnkilde sogn (Års Herred, Aalborg Amt) forlader en *Niels Christ. Christensen, 18 år og pleger* (køleovnspasser) *glasværket Conradsminde 1. maj 1854 for at rejse til Aalborg* (han forlader

altså permanent sognet, men muligvis kun for en periode), hvad han skal lave der er uvist, **men 26. august samme år kommer der en Niels Christensen, 18 år og glassliber til Conradsminde fra Aalborg** (han/man tager permanent ophold i et sogn på den tid, når man anmeldte sin ankomst og tjenestested hos præsten i sognet, men det var en forordning, der kun gjaldt arbejderklassen).

Efter min opfattelse må det være den samme person, der her er tale om, nemlig den Niels Chr. Christensen, der var glassliberlærling på Conradsminde iflg. folketællingen 1855 (Ravnkilde sogn) og glassliber på Mylenberg iflg. folketællingen 1860 (Vebbestrup sogn).

Hvor Niels Christian Christensen har fået sin første oplæring, som må siges at være ret kort, er uvist, men muligvis hos en glarmester eller måske snarere på et slibeværksted, oprettet på Aalborg Glasværk, for efter min opfattelse er der flere tegn på, at et sådant må være oprettet på glasværket omkring den tid.

- Vi ved nemlig fra *Afgangslisten* i kirkebogen for Ravnkilde sogn, at da *Heinrich Tönnies*, der var sliber og glasmaler på Conradsminde pr. 1. maj 1855 forlod Conradsminde med kone og barn, så fulgte 2 af hans sliberlærlinge, **Ludvig Ahrent** og **August Merkel** med til Aalborg. Hensigten med afrejsen var sandsynligvis at arbejde på det glassliberi, der allerede på det tidspunkt var oprettet i Aalborg.

Som det er de fleste bekendt, så stoppede Tönnies som sliber og glasmaler, for at blive fotograf i Aalborg. Etableringen skete dog først i 1856. Sandsynligvis har Tönnies før og muligvis efter etableringen virket som sliber en kort tid.

- Som omtalt i artiklen ”*Nyt om nordjyske glasslibere*” (Glasnyt nr. 50/ Februar 2011), så må det være Heinrich Tönnies 2 sliberlærlinge, **Ludvig Ahrent** og **August Merkel**, som rejste med ham til Aalborg i maj 1855, der omtales som faddere ved dåb i Vor Frue sogn i Aalborg i henholdsvis 1857 og 1858, *hvilket synes at bekræfte antagelsen om et glassliberi oprettet før maj 1854.*

Glasslibeværksted i Aalborg?

Desværre kan det blive svært at få verificeret denne antagelse eller snarere konklusion, idet der ikke findes noget nævneværdigt kildemateriale om *Glasværket i Aalborg*, men måske vil denne antagelse om en tidlig opstart af et slibeværksted på et tidspunkt blive mere end en velbegrundet teori, men det kræver, at der dukker noget mere materiale op, som kan bekræfte teorien. Det vides, at der har eksisteret et mere eller mindre fyldigt materiale om *Glasværket i Aalborg*, men næsten alt gik tabt ved en brand i *Aalborg Byhistoriske Arkiv* i 1944 (oplyst i Arv og Eje 1957).

Hvis antagelsen om at der er etableret et glassliberværksted på *Aalborg Glasværk* ca. 1854 er rigtig, hvad er mon så forklaringen på, at der ikke nævnes glasslibere i årene 1854 - 1856 i indberetningerne til *Aalborg Toldsted*?

Det er der selvfølgelig ikke muligt at give en entydig forklaring på, men en mulig forklaring kan skyldes følgende: *For det første skal man erindre, at der stor forskel på en folketællingsopgørelse og en toldindberetning, i sidstnævnte vil glassliberlæringerne ikke altid være angivet, da de normalt er ansat og aflønnet af mester, som i det her tilfælde er Heinrich Tönnies. Han burde til gengæld figurere i*

indberetningen for 1855, men kan her være indberettet under fællesbetegnelsen "glasmager", hvilket jo forekommer af og til.

Muligvis har Tönnies i 1855-56 fået en særtafte pga. sit bierhverv som fotograf og sine forpligtelser overfor sine læringer, så han i en kort periode - til læringerne var udlærte, hvilket de åbenbart var i 1857 - nærmest var en slags deltids underleverandør til glasværket og blev aflønnet derefter, samtidig med at han var fotograf.

Vinglas med egeløv (bølget type med et agern) – tilskrevet Aalborg Glasværk.

Slibeværkstedet på Døstrup Mølle.

I april 1857 sker den store omvæltning, som omtalt i "*Dansk Glas*", og som ender med at Conradsminde nedlægges, og at de hidtidige forpagtere af Conradsminde

og Aalborg Glasværk, Jürgen Mathias Rathmann og Heinrich Kissmeyer, i en krisetid med pengeknaphed og afsætningsvanskeligheder, står som ejere af de 2 glasværker, Aalborg Glasværk og Mylenberg.

Allerede i "*Arv og Eje 1956*" beretter afdøde museumsdirektør Peter Riismøller, at der iflg. et sagn engang har været et glassliberværksted på Døstrup Mølle, men først i 1986 bliver det bekræftet, hvilket skyldes, at sagnet i den forløbne tid, iflg. en avisartikel, er "vokset", så slibeværkstedet nu var blevet til et glasværk, der beskæftigede 24 glasmagere, så nu blev det interessant (*Glasnyt/ april 1986*).

Men det korte og lange i den historie er, at Mylenbergs daværende forpagtere, Baltzer Hansen Kauffeldt og Jost Kielgast pr. 31. oktober 1856 indgår en kontrakt om en lejeaftale med ejeren af Døstrup Mølle, Nicolai Hollesen. Lejeaftalens væsentligste indhold lyder således: ”*hvorved de formedels en afgift på 200 Rdl. årligt får vandkraft til drift af to slibemaskiner samt værkstedslokale*”.

Det er klart, at de 2 ejere (Rathmann og Kissmeyer) af Mylenberg og Aalborg Glasværk i april 1857 står i en svær overvejelse. *Hvor er det mest økonomisk at slibe de slebne glasvarer? I Aalborg eller på Døstrup Mølle. Det kræver en grundig overvejelse, for det kommer an på mange ting: produktion, spild, afsætningsmuligheder, drifts- og transportomkostninger samt en mulig opsigelse/kontraktbrud af lejeaftalen om Døstrup Mølle.*

Tilsyneladende har de to ejere i første omgang valgt at fortsætte som hidtil med at slibe både i Aalborg og på Døstrup Mølle.

Slibeproduktionen overført fra Aalborg til Døstrup Mølle.

Man kan forestille sig, at der på et tidspunkt i løbet af 1859, så overføres det slibearbejde - af grunde vi ikke kender - der blev slebet i Aalborg, hvad enten det drejede sig om en ekstern- eller internproduktion af hvidtglas, til Døstrup Mølle, som man var kontraktlig forpligtet til at anvende, og hvor man sikkert havde den fornødne ledige slibekapacitet, der var jo afsætningsproblemer.

En mulig forklaring på, at slibeaktiviteten ophørte på Glasværket i Aalborg kan selvfølgelig skyldes, at de 2 omtalte glasslibere rejste fra glasværket i løbet af henholdsvis 1858 og 1859, uden at man kunne eller ville ansatte nye – grundet den faldende omsætning og dermed produktion - sammenholdt med andre ukendte kriterier, men det kan f.eks. være slibemaskinehaveri eller overfyldte lagre.

Noget kunne tyde på, at det var en ekstern produktion (glasset produceret på Mylenberg og overført til Aalborg), som indtil da var blevet slebet på Aalborg Glasværk, der nu overførtes til Døstrup Mølle. *Det vil nok være lidt urealistisk at tro, at en produktion af uslebne glasvarer overføres fra Aalborg Glasværk til Døstrup Mølle for at blive slebet, og derefter returneres til oplaget i Aalborg.*

Ovennævnte forhold synes at påvise, at der på *Glasværket i Aalborg* udelukkende i perioden 1854-1865, udover glasvarer i grøntglas (bouteiller (grøntglasflasker), sylteglas mm.), blev fremstillet flasker og nogle få år desuden enkelte andre glasvarer i hvidtglas, der ikke krævede slibning, hvilket en samtidig beretning bekræfter (6).

Glasslibeværksted på Mylenberg.

Lejeaftalen med ejeren af Døstrup Mølle blev annulleret i januar 1861, hvilket må skyldes en omlægning af slibekapaciteten, for man ved, at der frem til Mylenbergs lukning i 1863 blev der slebet glas på Mylenberg, idet der var glasslibere ansat frem

til lukningen. Hvornår man præcis begyndte at slibe på Mylenberg vides ikke, men vi må formode, at det var før slibeværkstedet på Døstrup Mølle ophørte.

Glasslibeværksted i Aalborg igen.

Da Mylenberg lukker 1863 opstår der ret hurtigt et behov for en produktion af hvide glasvarer, som f.eks. drikkeglas, karafler og lignende hvide varer. Desværre tager alting tid, og da man havde stor efterspørgsel på bouteiller (grønne flasker), som på den tid var den bærende del af ethvert glasværks økonomi, fik man først i 1866 tilstrækkelig kapacitet, da man fik bygget en ovn mere - en såkaldt hvidtglasovn, til at starte en produktion af alle de hvide glasvarer, der også omfattede karafler, drikkeglas og andre serviceglas, som jo er en naturlig del af ethvert glasværks udbud, men som også kræver, at man har den fornødne hvidtglasovns kapacitet og dermed kompetencer samt de rette arbejds- og pladsforhold, idet fremstillingen af f.eks. drikkeglas kræver anderledes værksteder (stole) end en flaskeproduktion.

Som en naturlig følge af at produktionen af drikkeglas, karafler og andre serviceglasvarer igen bliver produceret i det nordjyske på Glasværket i Aalborg fra 1866, hvoraf en del af disse glasvarer krævede slibning, så bliver der igen i 1866 ansat 2 slibere, som sandsynligvis er de 2 mest erfarne, der er nævnt i folketællingen 1870, Anton Edvard Römisch og Ferdinand Julius Gundlach.

Krus - Aalborg kataloget c. 1880 nr. 69.

Sammendrag/resume.

Så årsagen til de nævnte slibere i 1857 og 1858 skyldes altså, at man havde et slibeværksted på *Aalborg Glasværk* til i hvert fald udgangen af 1858 og måske lidt ind i 1859, sandsynligvis blev sliberiet oprettet allerede før maj 1854, det er der noget der tyder på. Sliberiet blev sandsynligvis oprettet for at undgå spild af dyre færdigslebne glasvarer (karafler, drikkeglas mm.), som tilførtes oplaget i Aalborg fra Conradsminde og senere Mylenberg, for mange veje var på den tid i dårlig stand.

Sandsynligvis ophørte sliberiet i Aalborg, fordi der i forbindelse med den økonomiske krise i 1857 var afsætningsvanskeligheder en periode, og da man samtidig havde ledig slibekapacitet på slibeværkstedet på Døstrup Mølle, som man var kontraktlig forpligtet til at betale og dermed benytte, samt andre ukendte faktorer, men det kan være tekniske vanskeligheder, mandskabsmangel eller fyldte lagre i

Aalborg, så blev slibeaktiviteten på Aalborg Glasværk nedlagt – for en periode dvs. til 1866, hvor hvidtglasproduktionen med drikkeglas, karafler mm. påbegyndtes.

Billedet viser 3 stk. porter- og toddyglas dekoreret med en sleben bort bestående af en række oliver mellem 2 tynde båndslibninger. Glasset i midten er vist i Aalborg kataloget c. 1880 som nr. 82, det er i størrelsen 3/16 pot. Glasset vist t.v. er 3/8 pot og det t.h. 1/8 pot, de er ikke vist i kataloget, men er sandsynligvis nævnt i den tilhørende prisliste, der desværre fortsat er ukendt.

25.03.2014 Jørgen Frank Rønne / e-mail: jronnest@hotmail.com

Noter.

1. Errboe, Torben. Aalborg Glasværks tidligste hvidtglasproduktion. Glasnyt, september 2001. Medlemsblad for Glashistorisk Selskab Aalborg 1976.
2. Alfred Larsen, Peter Riismøller og Mogens Schlüter. Dansk Glas 1825-1925 - 2. udg. 1974, side 38. Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck.
3. Rønne, Jørgen Frank: Hvidtglasproduktionen på Glasværket i Aalborg. Glasnyt nr. 52.
4. se note 1, her er vist kopier af: Toldindberetninger 1854-1866 fra Aalborg Glasværk til Aalborg Toldsted. Originaler på Nørrejske Landsdels Arkiv.
5. Kock, Jan: Glas og Mennesker - Aalborgbogen 1986, side 12.
6. Artiklen: En journalist fra "Dagens Nyheder" besøgte Aalborg Glasværk 1869. Artiklen gengivet i Glasnyt, marts 1993.

”Glæden ved at samle glas - Udstilling af glas”

Frederikshavn Bibliotek: 1 marts – 31. marts 2014

Glasudstillingen var planlagt og udført af medlemmer af Aalborg Glashistorisk Selskab*1976. Den havde til formål at udbrede kendskabet til foreningen og gerne skaffe nye medlemmer ved at udbrede glæden ved at samle på glas. Interessen var stor hele måneden igennem, og på de dage, hvor publikum kunne møde medlemmer mødte rigtig mange op med glas af vidt forskellig karakter, og vi og de - fik mangan en hyggelig snak.

Torben Kronow FOTO fra fredag den 21 marts 2014

Referat fra onsdag den 22. oktober 2014 på ”Huset” Hasserisgade 10, Aalborg

Erik Brix Petersen. fra Holmegaard

fortæller om, hvordan det var at være ansat som hyttedreng på glasværket sammen med over 100 andre drenge mellem 14 og 17 år fra 1954 til 1956 og hvorfor jeg i 2004 igen blev fast ansat på Holmegaard som guide, til vi gik konkurs i 2008

Foto : E.V. & P.S.

Poul byder velkommen til Erik Brix Petersen.

Erik har inddelt sit foredrag i 2 dele.

Først om myterne og menneskene i 1/2 time.

Erik var hyttedreng fra 1954 til 1956, på Holmegård glasværk. Han var 14 år gammel, og gik glasmagerne til hånd.

Derefter blev han uddannet til smed, og har i kortere eller længere altid arbejdet på værket.

Fra 2004 - 2008 arbejdede han som guide på Holmegård som så gik konkurs. Igen fra 2010 og de sidste 1 1/2 år igen som guide og nu er glasværket lukket for endeligt.

Han fortæller forskellige anekdoter om værket - de ansatte og forskellige glasobjekter, som han så viser frem for os.

Holmegård består af 835 tønder land mose.

Fortæller om produktionen fra 1825 som startes af 2 nordmænd, som blæser flasker.

Kopi af flaskerne fra 1825 bliver givet ved 175 års jubilæet med portvin og laksegl til de ansatte. Starten af hvidtglas foregår med blæsere fra Bøhmen.

Der fortælles om katolikkernes giftemål på værket med præst fra København.

Glasmagerne holdt sig for sig selv. Der blev snakket tysk - bøhmisk og norsk på værket.

Der blev skole på værket hvor man skiftevis gik hver 2. dag op til 12 timer.

Søndage var fridage, og man samles ved de varme ovne når det var koldt, og så blev der lavet fusk.

Klukflasker blev til ved en tilfældighed.

Der blev fyret med tørv de første 99 år. Der fortælles om glassets fremstilling.

Han viser flot kulørkugle af Torben Jørgensen. Royal Copenhagen omtales.

Fra Fyns glasværk kommer palet af Michael Bang i 10 farver og 40 dele af hver.

Derfra kommer også mange smukke vaser og lamper.

Der fortælles en sjov historie om damen ved telefonen i Odense.

I det hele taget er Brix en lun fætter i sin måde at fortælle på.

2. Del.

Som hyttedreng i 1954 startede han i skårkasserne i kælderen. Der skulle klart glas skilles fra farvet, for kun det klare glas blev genbrugt.

Det farvede glas blev solgt til asfaltfabrikkerne.

Fortæller om forskellige metalilte til farve af glas. Efter 3 måneder bliver han forfremmet. Hjælp i glashytten med at holde glasformene.

Der blev delt ørefigner ud, men der var også 100 drenge mellem 14 - 17 år ansat.

Ca. 1000 arbejdede på glasværket i 1950`erne.

Glasmagerne holdt pause, og drengene lavede glasdyr som fusk.

De bedste gik i lære og blev uddannet glasmagere.

Holmegårds logo er fra 1925 og forandret flere gange siden.

Glasværket er brændt 3 gange.

I 1990 kom Michael Bang til Holmegård fra Fyn og han arbejdede ikke så godt sammen med Per Lütken.

Der fortælles om forskellige glas.

Om Dansk Industris gave til Frederik og Mary som skal godkendes af kongehuset. De får 5 slags glas og 60 af hver.

I 1992 bliver de sidste blyglas fremstillet.

Regentparret får glas af Anja Kjær med bly på dispensation fra Københavns kommune på deres sølvbryllupsdag. Mere end 300 af hvert glas.

Tivolilampen er blæst på Fyn med bly.

I 1993 laves de uden bly. men det går ikke, for det gav et forkert lys.

Der søges dispensation men Tivoli er ikke kongelig så den gives ikke.

Så nu laves lamperne i Kina med bly.

Der stilles flere spørgsmål og ellers bliver der kigget glas af alle og mange spændende glas har han med.

Godt og indholdsrigt foredrag med meget krydderi og sjove anekdoter.

Referent Torben Kronow.

